

המקורי — או המותאם למשאלותינו האקטואליות — שב-
חברות, באה התבוננות בתכונה לקראת מלחמת-העולם
השניה (כגון, "הצבא הבריטי לאחר הרפורמות של 1939",
לאל. גלילי), ובמעמד האסטרטגי, ועתידותיהם במלחמה
צפויה, של השטחים המקיפים את ארץ-ישראל (בקומפלכס-
המאמרים על "הים התיכון כבעיה איסטרטגית" שבקובץ
"בימי מערכות"), לחץ המאורעות העלה, אמנם, רבדים-
רבדים חדשים של ענינים דחופים וכבדי-משמעות, אשר
דחקו לא-במעט את רגלו של מעגל-הענינים הארץ-ישראלי
המקורי הנ"ל. אך המשכו הורגש גם בשנים הבאות,
בכתיבה מקורית ובתרגומים ועיבודים ממקורות זרים.

משלהי 1939, "פרצה" לתוך החברות של אותן השנים
— ושיותה להן, עד 1941-42, את צביון האופייני — ההת-
רחשות הקסטרופלית, והמחדשת בלי-הרף, של מלחמת-
העולם: על הזעזוע האסטרטגי והמדיני שבה, שסיכן את
קיומם של עולם-התרבות ושל עם-ישראל כאחד; ועל
החדוש הצבאי המובהק, שבמלחמת-שריון, מלחמה-מוטסת,
שילוב-החיילות החדיש, קצב המהלומות, אשר נתגלה
במהלכה. סדרת המאמרים לתאור הכוחות הפועלים, ול-
הערכת ההתרחשות האסטרטגית והאופרטיבית, שיקפה את
הצד האחד שבתמונה זאת; והצד השני תואר ונותח אף
הוא ללא-הרף, הן במסגרת אותם המאמרים עצמם, והן
בסקירות מקצועיות מיוחדות, על מבנה-גייסות, חידושי
האורח הטקטי, כליון שרכשו לעצמם מעמד חדש, וכיוב"ו.
מהדוגמאות הבולטות ביותר לכך: — "התגוננות אנטי-
מטוסית באנגליה ובא"י, למ. נמצא-בי ז"ל, "דסנטים אוי-
ריים" למיור ל. שיטל, "צבא הצנחנים" לו. נאקאר,
ו"טקטיקה מוטסת והתגוננות בפניה", לי. בר; — "שיטת
ההגנה הגרמנית", "שיטות גרמניות בהתקפה" ו"צבאה של
צרפת" (תרגומים) לס. פולס; "מלחמת המנוע והשריון
בפולין, ולקחה", לאל. גלילי, ו"טכסיס רכב-שריון גרמני
וצרפתי" לי. בר, "תת-מקלע תומפסון", ו"הערכות צבאיות
לפלישה להולנד" לי. בר אף הם.

מאז קיץ-סתיו 1940 התקרבה סכנת-פלישה באופן
בלתי-אמצעי למדי אל ארץ-ישראל עצמה, ובכנתיים נפל
הדבר בעולמה של מלחמת-העולם: אמצעי ההתקפה וגור-
מי-הפלישה, החדשים העלו גם יכול עשיר של אמצעים-
שכנגד, לרשות ההתגוננות, זו הצבאית וזו העממית-
המאורגנת. טבעי היה הדבר כי מעתה, בשורה ארוכה של
חברות, הובלטו אמצעי-התנגדות אלה, נגד חיל ממונע
וחיל-שריון, נגד התקפה מהאוויר ונגד חיל-מוטס, נגד צבא
פולש באשר הוא, וכשם שערכם המאלף של נתוחי הנסיון
הארץ-ישראלי, ושל מאמרי-היסוד בגופי הענינים של
ארגון וטקטיקה חדישים, ערכם מאז עומד בתוקפו גם עד
היום הזה — כן גם סדרת המאמרים והרשימות הארוכה
על "משמר-הארץ", על סיכול פלישות, על טקטיקה אנטי-
שריונית וכיוב"ו, אף כי מבחן הפלישה נמנע אנו, בשנות
מלחמת-העולם, מארץ-ישראל העברית, — לא הכזיבה בכ"ז
את תכליתה, אשר ניתנה גם לשימוש מאוחר יותר,
בבוא שעת הצורך.

בינתיים, הרחיבה המלחמה ברוסיה, בהכרח, את אופק
ההתבוננות — וא! הניעה את המחשבה להבהרה מחודשת
של מעמד א"י בעולם-של-מלחמות, על רקע גורמים, גיאוג-
פוליטיים. הגורמים הגיאוגרפיים-הצבאיים והפוליטיים-
עולמיים נתלבנו מאז בשורת מאמרים וסקירות. (העיקר-

המקורות של הדרכה מכונת ושל בקיאות מאלפת
ומספקת-דעת. היא נאלצה לחצוב הרבה ממקורות
זרים, ולמצוץ את טיפות הלקח מגרגירי נסיונו אנו.
היה עליה לחתור ולהגיש מושגים וידיעה — בלי
להתפש לשטחיות, ובלי להפליג בידענות-למראית-
עין — כשעובדת חובבותנו, עובדת הראשונות התהו-
מית בשטח-החיים הגורלי הזה של האומה, זכורה
ושמורה בלב, זכור היטב — היטב-מדי, בעצם, אפשר
ולא היתה בכל זה אלא הקבלה נאמנה לתהליך
כולו, של חתירתנו לקראת כושר-קיום עצמאי.

ויצוין בפתח הדברים: על כל ההגבלות החמורות
והמעיקות, מבחינת צורת הדיון בנושאים רבים, וב-
בירור בעיותינו אנו, אשר מעמדו הבלתי-לגלי של
ארגון-ההגנה הטיל על במה זאת — הן באשר לצנ-
זורה הבריטית-המנדטורית, והן באשר ל"קונספיר-
רציה" — קרי, זהירות — העצמית שלנו, הרי ניתן
הדבר להאמר, כי ביסודו לא הוכשל ע"י כל אלה
מילוי תפקידו של הירחון; והמגרעת הגדולה
האחת שנבעה ממצב זה היתה ההמנעות מדיון בבע-
יות האירגוניות-התנועתיות הספציפיות של ארגון-
ההגנה, על שלוחותיו ויחידותיו. כידוע, אין להחזיק
במחתרת — או בלגליות-למחצה — טנקים ותותחים.
אך לספק את "התחמושת הרוחנית" למחשבה (ומע-
שה) בשטח ההגנתי, הלאומי-המדיני, הצבאי-המק-
צועי — ניתן וניתן. אם היה צורך להוכיח זאת —
עובדת "מערכות" תוכיח.

ואלה סיגיי-הדרך אשר ל"מערכות":
עם התכונה לקראת הקמת הבמה, וראשית קיומה,
בשנות 1939-40 — הופנתה, בדרך הטבע, המחשבה ראשית-
כל למיצוי נסיונם של מאורעות 1936-1939, אשר בשלהיהם
נולדה, ולסתימת הפרצות, בידיעה ובהשגה, אשר נתגלו
תוך מהלכם, — וכן למאמצי סיגול ראשוני של דפוסים
ושיפורים רצויים, מהנהוג ב"עולם הגדול", לצורך הבנתנו
ושימושנו אנו. כך הופיע אז המאמרים: "לאופי המלחמה
הקטנה שבמאורעות 1936-39" ליצחק שדה, הפרק "מלחמה
נגד כנופיות בא"י" במאמר "תכסיסי-גריליה" לי. בר (ובצד
זה — פרק קלסי על גריליה בכלל, מספרו של א. אר-
הארד), "שלשות" ליעקב דוריידוסטרובסקי (י. ד.), "עיקרי
הביצור של נקודות ישוביות", ו"בחירת מקום לשוב חדש"
ליוחנן רטנר (השני — בשם-סופרים "א. בן-נר"), "גורמי
ההשפעה בכפר הערבי" לע. בן בוזי (הוא עזרא דנין),
"עקרונות החינוך האספורטיבי (קרי — הטרנס-צבאי —
המער) של הנוער" לד"ר א. בירם, מאמריו של ב. בג
על חנוך גופני לנוער, ועוד. וכן — תרגומים של כתבי-
מופת בנושאים הקרובים לתחום צרכינו אנו, כגון "אימון
מהיר של טירונים" ללילד-הרט (וכהמשך לזה — הרצאתו
הקלסית של א. וייל, על אימון גייסות למלחמה), ומתן
דפוסים, כ"בטליון הרגלים הטריטוריאלי, ואמונו",
ללויט-קול. גרין. בצדם של אלה, שהיוו את עיקר היסוד

עשר שנים "מערכות"

"משקל הגורם הרוחני במלחמה לעומת זה של הגורם החומרי — הוא כשלושה לאחד" — (מדברותיו של מצביא גדול)

ומעניקה-דעת, הרי היה נדרש מעוף-דמיון לא מועט כדי לשער אז, עם יסודה, כי אמנם תשלים את עשור-שנותיה הראשון. עובדה היא, כי היא השלימה את העשור, וכיום ניתן לומר כי תקופת קיומה זאת (לעיתים — "קיום-בנס") לא היתה דבר מיותר, או חסר-תועלת. אכן, לא-מעטים הם הדברים אשר טרם הספיקה לעשותם. והמבט, המופנה לאחור, מגלה את התביעות המתיצבות כלפי המחר.

במה צבאית "נורמלית" משקפת את מציאותו של חיל-צבא, קיים ומוחשי, אשר לאותה אומה; מאירה את בעיותיו המיוחדות לו; מספקת את צרכיו הקיימים-בפועל. אך נאמר אי-פעם: "קשה להיות יהודי". וקשה היה תפקידן של "מערכות" בהיותן במה צבאית עברית. הוא קשה, קושי מיוחד, לעומת המצוי בכל עם ומדינה — אף עתה; ושבעתיים — בטרם קיום מדינת-ישראל. וזאת לא רק בגלל בעית ה"לגליות" של כתב-העת עצמו, כי אם עוד יותר — בשל כל המיוחד במינו, היחיד, ללא הקבלה בעולם, בעצם מעמדה היותו, תכונותיו וצרכיו של כוח-המגן המיוחד-במינו, אותו בא לשרת וללוות כתב-העת הצבאי העברי הראשון. כוח-המגן — עממי ונבחר כאחד, הנתון כל תקופת קיומו בין שני קטבים אלה; כוח-מגן, הבשל בהכרתו ההגנתית-הלאומית אשר מעטים אולי כמותו בעולם; ועם זאת עודנו — ב"מכינה" — או לפניה — כשהמדובר הוא בלימוד, וסיגול השליטה המקצועית, בענפים רבים וחיוניים של מבנה-צבא ומלאכתו. ומעל לכל: — כוח-מגן, אשר במשך רוב רובן של שנות קיומו — עד הגיעו אל עצם פתח הטרקלין של עצמאות ישראל ושל צבא עברי עצמאי — נגזר עליו להתקיים — כשמרבית הגורמים המהוים, בעצם, כוח צבאי: — כוח-אדם מאורגן, רמת אימון יעילה, סוגי גייסות המשלימים זה את זה, ציוד ונסיון פעולות — הנם, ברובם, בגדר דבר ש"בתכנית". מעמסה מיוחדת, אחריות מיוחדת, משימה מיוחדת-במינה רבצו, במצב זה, על שכם הבמה הצבאית הצעירה. לא ניתן לה להשען על מציאות של צבא קיים, רגיל, מאומן ורב-נסיון. חסרו לה

הציונות — כשאליה מצטרפת מציאותו של הישוב — היתה "המדינה בדרך", עד בוא היום וה-מדינה-בפועל התבקעה מתוך ביצתה. תנועת ההגנה העברית, על חזיונות-הלואי שלה, גופיה המסייעים השונים ושלל גילויה "הלגליים-למחצה", היתה הן כוח-מגן בפועל והן "הצבא בדרך", המבשיל ומתפתח לקראת שעתו היעודה. בטבע הדברים היתה, כי התפתחותו זו לא הקבילה בכל השלבים הרגילים לזו של צבא אומה "תקינה"; וכי ענפיו ושלוחותיו השונים גדלו ונתגבשו בקצב שונה: מהם הקדימו, מהם פיגרו או נדחו. בתוך כל מערכת-צבא שבזמננו קיים "סוג-חיל", או "זין", אשר אינו רשום (ברוב המקרים) בתוך "סדר-המערכה" ("Order of Battle" — רשימת הרכב-הכוחות) של עצמת אותו חיל-צבא, ועם זאת ממלא הוא תפקיד הכרחי וחיוני: "זין" הספרות וה-עתונות הצבאית. ודאי, "סדר-המערכה" של צבא, — נאמר, — שבמאה הי"ח, לא הכיר כלל גורם כזה; אך באמצע המאה העשרים אין לך כלל חיל-צבא אשר יחשוב כי אפשר לו בלעדי כך, יש אולי לתמוה על כך, כי בתנאינו המיוחדים לא הקדיים יותר להופיע ענף-כוח זה, אשר כמוהו כמלט (וכשמרים) לגבוש ההכרה והמחשבה הצבאית — ולטיפוחה וד-ר-בונה. אכן, רבים היו המכשולים, ורב היה החסר להצלחת נסיון מסוג זה; ומעטים היו המוכנים להת-פנות לכך. היסוד לספרות-צבא בלשון-עבר — ניתן לאמר, כי הונח עם חוברות "לנוטר" (בסוף שנות השלושים), שהוקדשו לכלי-נשק ולטקטיקה של יחידות זעירות. ועל סף שנת ת"ש — ממש בימי פרוץ מלחמת העולם השנייה — יצאה מתחת למכש-הדפוס החוברת "בימי מערכות" — היא הראשונה בשלשלת, שלא חדלה מאז, של במה-עתית, צבאית-מקצועית מדינית-השכלתית אשר להגנה העברית, היא במת אף כי מסיבותיה המיוחדות של תנועה הגנתית, צבאית-בכוח, שבמחלת — בצירוף אשנבים, מוסוים-למחצה, לתוך לגליות בלתי-בטוחה של כוחות מזוינים שונים, "שעל פני השטח" (חילות-נוטרים, יחידות בצבא הבריטי, ועוד) — באותן השנים, עד מלחמת-ישראל ותקומת המדינה, לכיורה חייבו והצ-ריכו במיוחד את קיומה של כמו נושאת-מושגים

לימים שבהם היו: מאמריו של י. טהראני והחבורת המיוחדת של הגיאופוליטיקה של המזרח-התיכון הסובייטי; גיאוגרפיה והתגוננות בברית הסובייטים" לא. נידרמאיר, ואקומפלכס הגדול על מושגים וגורמים גיאופוליטיים).

זירת-מלחמה (ובמידה פחותה מזו — כוחות-מלחמה) "ערביים" נתנו הזדמנות חשובה לתאורם של השטחים והן של גורמים-לוחמים במזרח הערבי, — תיאור, אשר אמנם ניתן פרקים-פרקים, אך מהסך-הכל שלו עוד יצטרך לינוק כל הבא ללמוד סוגיה זו (בלט, בענין שבו, בין פרקים אלה: "האיסטרטיות העיראקיות בקרבות חב-זיה", לקפ' גרהם, המבליט לקח 1941 בעיראק; במיוחד תצוין כל סדרת הפרקים הארוכה, מפרי עטו, ומנסיונותיו בסוריה, של הגנ' קלמאן-גראנקור, לפי ספרו "הטקטיקה בלבאנט"; ועוד מקודם, באשר לארץ-ישראל, עצמה, וב-שטחיה-מבוא שלה, מדרום — הסקירות לפי ספרי הגנרל קרס-פון-קרסנשטיין, פרקים מהדו"ח של גנ. מאריי על מעבר סיני ומערכות-עזה, ופרקים מתוך "מסע א"י", לא. וייל; וכן — חלק ניכר של הקובץ "מלחמה במדבר". מעתה גם התרבה מספר "הבעיות הטקטיות" הזעירות שב"מערכות", אשר נועדו להכשיר את יחידות ה"ארגון", ואת אלו המאורגנות במסגרת חילות-הנוטרים, בעיקר — לתפקידי סיכול פלישה. ועם כל אלה לא חדל המאמץ לבטא ולגבש את הנכסים שלנו, ולטפחם. יצוינו כאן רק מאמריו של יהושע גלויברמן ז"ל, על "חג"מ", ולשאלת החנוך לאומי-לב. אך רבים היו החפופים והגילויים בשטחים אלו.

שנות שלהי מלחמת-העולם, 1943-45, הצריכו את סיכום נסיונה ולקחה. חשיבות מיוחדת היתה בכך, בשביל שלא יגדל מדי ההפרש בידיעה ובמושגים שבין עיקר כוח-המגן שלנו, המרותק — בדרך הטבע, — אל תחומי הארץ, לבין אותו גרעין מקצועי רבי-ערך אשר הלך ונתגבש בינתיים בתוך היחידות העבריות שבצבא הבריטי, וביחוד — בקרב "החטיבה היהודית הלוחמת". סדרת מאמרים (בעיקרה — תרגומים ועיבודים) כוונה לשיקוף עולם-המושגים החדש — הטקטי, הטכני, הארגוני-הצבאי — אשר קם והתפתח בשנות מלחמת-העולם. (כך: שלובייה-מאמרים על "הקומנדו", הפלישה האמפיבית, "המלחמה המוטסת", "מלחמת העיר והרחוב", על "תרגולת-קרב" ו"אסכולת הקרב" — אשר כל אחד מהם שאף להאיר את הנושא מבחינותיו השונות, ע"י צירוף מתאים של מאמרים ורשימות, ולעתים — אף ספור; וכן מאמרי-יסוד על התמורות במבנה ובטקטיקה של גייסות — במיוחד, בחיל-הרגלים, מאת ס. פולס, גנרל וילסון, קולונל פמברוק, גנרל טיוקר ואחרים — על שימוש חדש בארטילריה, על גורמי "לוגיסטיקה" במלחמה, והכשרת-רגלים ועוד). מאמרים אחרים ליוו את פרקי המאור-רעות המכריעים שבמלחמה — ועודם, בין התאורים המהמנים המעטים שבעברית, העשויים לשמש יסוד ללימוד הפרשות האופרטיביות המאלפות האלו. (כך, ביחוד, "מלחמת הבזק" ברוסיה, שילוב-הפרקים הגדול על מסע-חבשי, על מסעי-בורמה, על מערכת נורמנדיה, 1944, ה"קפיצה מעל לריין, 1945). ושוב, תאורים אחרים — כמאמרים בודדים, או בצורת קומפלכסים שלמים ומשול-בים — הוקדשו לאמצעי-הקרב החדשים, אשר מהם יש והספיקו מאז להופיע, הופעה כל שהיא, על זירת-

המלחמה הארץ-ישראלית, ואלו אחרים נשארו גם עתה ידועים כאן כמעט להלכה בלבד; ואף שילובי-פרקים אלה הנם עדיין המקור היחיד כמעט — מחוץ לתחום ההורכה הצבאית-הפנימית — לקורא העברי, כ"א בשטחו ובתחומו (למשל — על יורקי-להבות; על העשן במלחמה; על ערכו העולה של נשק רקטי וראשית הכלים, "ללא רתע"). עם תום המלחמה, נעשה גם נסיון לסכם את הרכוש המקצועי והארגוני אשר קנו לעצמן במהלכה יחידותינו, אנו, שנתקיימו במסגרת הצבא הבריטי.

ה"מאבק" — זו תקופת 1945-47, במלחמה הטקטית-הזעירה — במסגרת של אסטרטגיה פסיכולוגית-פוליטית, שבארץ, ובהעפלה — הוסיף (או הבליט) רבד נוסף, מכלי לסלק על ידי כך את ה"רבדים" האחרים. בא תורם של חקר, שקוד-במיוחד, של מלחמת עמים על שחרורם (כך — הסידרה "לקח עמים שוחרי דרור" של הרצאות-מאמרים לאל. גלילי — "מערכות המהפכה האירית" לק. צ'ורליי, ועוד — וכן עבודות, שהוכנו-למחצה, אך טרם ראו אור); של לימוד נסיון תנועות-מחתרת וכוחות פרטיזניים (פרקים מתוך "מאקי" לג'ורג' מילאר; "תנועה פרטיזנית של עם מיעוט"; "המחתרת ואי-המחתרת"; "אנשי קובפאק" ו"חטיבת קובפאק", ו"טקטיקה ואורח אופרטיבי על פרטי-זנים" לב. אביזריה, וכן "מלחמת חבורות ביון" ל"סוקר"; "מלקח תנועות ההתנגדות באירופה" ל"ד. כרם", (הוא ד. כרמון); של ניתוח "מלחמה זעירה" בכללותה, וביחוד, של לקח מלחמה-זעירה בתנאים קולוניאליים, או אף במצוי אותה של ארץ-ישראל גופא (כגון: — "מלחמת דרכים: א"י 1936-38; ואזיריסתאן — 1937" לגנ' גוין; "הבטחת ארעי והבטחת קבע" לא. ג. (בענין משלטי-דרך); ניתוח לקח 1936-38 ב"מרד בא"י" לא. לבבי, "מלחמה במדבר וכוחות מדבר, 1939-1945" לאל. גלילי, ועוד); הועלו פרקי "הדברת מהומות", מהן — בכלל, ומהן — במזרח במיוחד, ואף בירושלים עצמה. כבהזדמנויות אחרות — בשטח טקטי-צבאי-ארגוני, אופרטיבי — כן גם כאן, לא בזנו ללקחו של היריב והאויב, אשר לעתים כה קרובות נודע דוק אלו ערך מאלף מיוחד, בשביל פעולת-הנגד משלנו (כדוגמה: "שליטה צבאית על שטח פרוע", לקפ' דה-גראז, או "תפקידי-המשטרה של הצבא הבריטי, לגנ' צ' גוין). ע"י כמה מהפרקים הנ"ל (וביחוד — באשר למלחמה-זעירה והבטחת-דרכים) הוכשר גם המעבר, בשלב מאוחר יותר, לנושאים שהפכו לעיקרי-הגופים במלחמת שחרורנו 1947-48, משהחלה. כן נבדקו מחדש, ב"תקופת-המאבק", פרשת מלחמת-עיר ("מערכות-עיר היסטוריות" לי. בר; "אבן מקיר תירה", ו"מימי מערכת סטלינגרד", ממקורות רוסיים, ועוד). במידת האפשרות, שוקפה כ"כ, מלחמת-ההעפלה (הפרשה ההיסטורית של עמידת "חיים ארלוזורוב", בהבלטת הצד ההגנתי-הלוחם שבה, ארגונו וביצועו). ובו בזמן נמשכו החיפושים והבירורים על דמות הגייסות והי-מפקדים אשר יהלמו את צרכינו אנו, ואת הדרכים לגיי-בושם ("דמותו ואימונו של מפקד בצבא בלתי סדיר", ובי-מדה מסויימת נגעו בנושא זה גם דבריו שברשימתו, בשולי עמידת-המשמר של שווייצריה, אשר בעקבותיה נתפרסמו גם דברי השגה של י. כרמלי (הוא יגאל ידין) ברשימה: "יחידת מחץ — מהי?" לי. אלון — הוא יצחק דובנא, ז"ל).

מלחמת-ישראל, — אף היא עצמה נתחלקה, בדרך הטבע, לשני שלבי-משנה, שנשתקפו בפיתוליה-הנתיבות של

„מערכות“: „מלחמה סדירה למחצה“, עד קיץ 1948. ו„מלחמה רבתי“ — מאז; אף שגם כאן, כלגבי שאר ההגדרות והחלוקות, שצוינו לעיל, נשאר הגבול יחסי עד מאוד. אכן, מעין ציון סמלי לתמורה שנתרחשה והלכה אפשר אולי לראות בזה, שבראשית 1948 היה סוג כלייהזין אשר הוקדש לו, מחדש, טיפול מיוחד ומרוכז, תת-המקלע; ואלו בשלהי אותה שנה, וב-1949, בא תורם של שריון ושל כלים ארטילריים, ודומיהם. עכ”פ, אם בפתח מלחמת-ישראל היה הכרח להתרכז במלחמת-עיר, הבטחת דרכים, שמירת הבטחון בפני מרחבי הכפרים (והכנופיות) הערביים, — הרי בהמשך הדברים עבר מרכז הכובד לשריון של מערכות-שדה (וברובן — תוקפניות, מבחינה אופרטיבית); אכן, עתה נעשתה ההתבוננות בחזיונות טקטיים ואופרטיביים על רקע גופי נסיונות אנו. הקורבה בזמן (לגבי 20 חודש אחרונים אלה בפעלם של „מערכות“) דומה כי פוטרת מפירוט המאמרים, „פרשות הקרב“ המרובות, אשר הושקעה בהן עבודת מחקר וההבהרה קפדנית ושקודה לרוב, (וברוב המקרים לא צוינה כלל זהותם של עובדיהן ומחבריהן, ומהן אחת כבר זכתה להופיע גם כחוברת בפני עצמה: מבצע-נחשון); רשימות, ניתוחים וחילופי-דברים, אשר הופיעו בתקופת המלחמה — ואשר במיוחד בלט מתוכם החזיון החדש של וכוח טקטי על יסוד הנסיון-המחכים של פעולות גייסותינו שלנו, אך יצוין, כי גם בתקופת נסערת והרת-גורל זו היתה הבמה רחוקה מלחיות את חיי היום בלבד. מראשיתה, הוקדשה תשומת לב גם לאופק: לבנית כוח-מגן עברי נאמן, במדינת-ישראל משתקום; להכשרת חבר המפקדים והסמלים; לברירת יסודות הצבא וצורות מבנהו. ובדרך הטבע הולכת מגמה זו וגוברת מאז תמו הקרבות והתיצבה במלוא קומתה הבעיה, כיצד יושתת צבא-הגנה-לישראל על יסודות מתמידים.

* *

הסקירה החטופה הזאת על פני עשרת השנים של תמורות וגיוונים — במגמות המרכזיות, וב„תוכן הענינים“ של החוברות — אסור כי המעיין בה ישכיה מלבד את העובדה כי אינה נוגעת אלא במעוטים המוחלט של המאמרים, פרקי-הניתוח ורכוזה-הידיעות אשר ראו אור ב„מערכות“; לרוב — אף מעוטים בתיך המקצועות בהם נגעה הסקירה. ברם, עצם המבנה של אותה סקירה — להבלטת המיוחד והאופייני שבכל תקופה — מביא לידי כך שנשמטים מתוך חוג ראיתה, — כמעט, או כליל, — שלוחות, סוגים ומדורים שלמים. כל העיון הממושך, חוזר ונשנה, ועולה משלב לשלב, בגופי עניניהם של הטקטיקה ותמורותיה, התפתחות הנשק והשפעתה, ארגון ומבנה הגייסות בהיסטוריה ובהווה, עיקרי איסטרטגיה וגילוייה, גורמי גיאוגרפיה, טבע, אוכלוסיה ולאום במלחמה ובטקטיקה, מלחמת-הרים והמיוחד שבמלחמות-מדבר, החילות ה„מקצועיים“, — מהתותחן, דרך החפר-המהנדס והקשר, אל חילות התחבורה והאספקה, חידושי הטכניקה הצבאיים, פסי-

כולוגיה צבאית, החנוך למשמעת, הכשרה טרם-צבאית של הנוער בעמים, בעיות הדרכה מקצועית וסוגית ההשכלה בצבא, ואחרון-אחרון — ענף האשה במלחמה ותפקידיה אשר חזר והועלה מבחינותיו השונות — הרי לא הזכרנו, בעצם, כלל ב„ציוני השלבים“ הנ”ל; אך הם היוו חלק נכבד מאוד, רקע מתמיד, במחצית-המאה של החוברות, על פני עשר השנים. וכך, „לכל השלבים התקופות, היו מכוונים גם המאמרים ואוספי-המאמרים על עבר דת-המטה, או על תפקידי קצין-„חקר“ („מודיעין“, בלישנא הרשמית-הנהוגה; זה האחרון — עם הרצאת-המופת של לידל-הרט, „על תכונות קצין-החקר“ — במרכזו), ועל בעית מפקדים, סמלים והכשרתם. מקור-דעת מגוון ועשיר ביותר היה מדור „העתונות הצבאית“, על התמציות ותרגומי-הקטעים שבו.

תשומת לב מיוחדת, חוזרת ונשנית, מתוך „תכנון למרחקים“ (או „למרחוק“) הוקדשה למלחמה במדבר, בזה יס-היבשה המקיף את ארץ-ישראל מכמה רוחות.

אפשר וצבורנו טרם השיג מלוא-ההשגה, עד כמה מערכותינו בנגב ממשיכות את שרשרת המחשבה וההעזה הצבאית-המקצועית, אשר טופחה במדבריות אחרים בעשור אחרון ומהפכני זה. (ולטיפול בחדירה-לעומק בתנאים המדבריים, נצטרפה הסוגיה של פעולה בעורף-אויב בכלל, נוסח ה„חדירה-העמוקה“ של וינגייט בבורמה, גורם חדש — ורב-משמעות לעתיד — במלחמות). וזאת לזכור, כי סוגית המדבר היתה, כמובן, אחוזה גם במסכת התאור הכללי של ארצות הערבים, (והמזרח-התיכון כולו), והגורמים הפועלים בהן. בשטח זה ביצעה הבמה ההגנתית-הצבאית מפעל מתמיד ושיטתי, אשר הניח יסוד לכושר-הערכה לגבי היכולת של מדינות-ערב לתנופה צבאית ומדינית; וחידושו והמשכו — על רקע מעמדנו, שנשתנה בינתיים — עוד יידרש, ללא ספק. הפירמידה האוכלוסית-חברתית-כלכלית-פוליטית שבארצות-הערבים תוארה ונותחה בשרשרת של עשרות-עשרות מאמרי מקור ותרגום ומחקרים (מד. ניישטט, „על תקציב הצבא במצרים“, דרך אל. ששון, „על בעית האוכלוסיה והקדמה בעיראק“, ד”ר אלהר (הוא ד”ר הריאלי) על „תקופת פיק-פחה“ בעבה“י, — ועד, לסקירות, לאלישע גילי, על „מעמדה של סעודיה בעולם הערבי“ — והרי אין כלל אפשרות לציין כאן אף חלק קטן ממלאכת-שנים זאת שכוונה למתן ההשכלה הפוליטית-המציאותית לחברי ארגון ההגנה, פעיליו ומפקדיו, בדומה ללימודם של שטחים חיוניים, אשר אותם מטפחים במתוקנים שבצבאות

העולם). וכן הובלטו לא פעם, ובמיוחד, גורמי המעוטים שבמדינות-ערב. מעין סיכום בענין זה "צמרת" הצבאית-המובהקת של אותה פירמידת-כוח (או רפיון) — וכן מעט מהלקח הטקטי של קרבות בהם השתתפו, כצד, גייסות ערביים — ניתן, לבסוף, בחוברת המיוחדת שהוקדשה ל"חילות הערבים", (ושימשה יסוד לספר "צבאות הערבים בזמננו"). בצד החומר הפובליציסטי והמחקרי ה"גדול" שב- ירחון, עשה בהתמדה את עבודתו האינפורמטיבית הצנועה (אך החיונית) המדור "צרור הידיעות מה- מזרח התיכון".

מעמדה של ארץ-ישראל, בתוך המזרח התיכון ובמסגרת האיסטרטגיה הבין-לאומית, המדי- נית והצבאית — וביחוד, במסגרת המגמות ורשת- המאחזים הבריטיים-האימפריאליים — שוקף בעשרות מאמרים. ומאלה — הוליכו חוטים אף להערכת מסג- רת-התנאים של ה"מאבק", וגורמיו שבפועל או בכוח, בשנים שבין מלחמת-העולם למלחמת שחרורנו. תוק- פם של רוב הגורמים וההנחות שלובנו והובהרו אגב כך — טרם פג; והם עשויים עוד לזכות לגילויים וגלגולים מחודשים, בתוך צירופי-מסיבות אחרים.

ארץ-ישראל עצמה לא חדלה, כמובן, לשמש נושא לתיאורים ובירורים מכל צד ובחינה. ביחוד הטופוגרפיה הצבאית-ההיסטורית, התחבורתית והאור- פרטיבית שלה (מאמרי-העיקר: — משל א. וייל, מאת ש. יבין), פני הנוף, שביליה גבולותיה של הארץ, ולעתים — של חלקים וחבלים מסויימים בתוכה. לעברה הצבאי הוקדש, במיוחד, עמל רב, והסדרה הארוכה של תיאורי מלחמות-ישראל נועדה לשמש יסוד לספר צבאית-היסטורי, אשר יתכן כי כבר בקרוב יופיע. בשעתו, הובלטו לא-מעט אף הגורמים הכלכליים של ארץ-ישראל. (בלטו כאן מא- מריו של ש. אביצור. ובכלל, היה המדור לכלכלה שוקד לתת השכלה כל שהיא לגבי הגורמים המשקיים בהגנת-ארצות ובמלחמה — ועוד יידרש בודאי, ב- עתיד לא-רחוק, טיפוח מחודש של מקור לידיעת גורמים אלה ולהבנתם. כן טופחו אמות-מידה, וציוני- מגמות, לתהליך התישבותנו והתבצרותנו על פני הארץ).

פרשת ההגנה העברית הועלתה ככל ש- איפשרו, "המציאות הצנוזורית" מזה, ותחומי החוברת — מזה. נחקרו פרקים שהיו בגדר אגדה ותורה- שבעל-פה. ניתנו פרקי תל-חי, חולדה, טירת-צבי, יערות-הכרמל, ועוד — ובצדם, פרשות אנשי-"הסי- רה", גשר-זיב. הועלו עלילות הגדודים שבמלחמת- העולם הראשונה, התהוותם ופעלם, והוגשה, על מלוא

המעוף ההיסטורי והרוחני שבה, הרצאתו (בקורס קציני-הסברה של ארגון-ההגנה) של ז. רובשוב, על "הגבורה בישראל". "פרקי-גבורה" — האנטולוגיה, בעריכתו של ז. גלעד, שהופיעה בדמות חוברת "מע- רכות" — הפכה אח"כ, במהדורה מושלמת, לספר- המופת, "מורשת גבורה".

פרקי העבר הצבאי העברי השתלבו לתוך המסכת הכוללת של שרשי, הניתנו הלאומית-ההיסטורית בא"י. ובתוכה — הובלט במיוחד קשר היהודים לים. (כך — במאמר מקיף מאת י. ברסלבסקי). ויצוין, כי ניתנו גם אי-אלו פרקים לניתוח מלחמתיים באשר היא (ובים-התיכון, בשנות מלחמת-העולם האחרונה — במיוחד), וגורמיה. ברם, הן מדור הים (והימיה, ובעיות הצי) והן מדור האויר (והאוויריה, ובעיות חיל-האוויר) עודם, לגבי "מערכות", בגדר תפקיד קרוב, אשר מזה זמן-מה הבשיל הצורך להתחיל בביצועו.

מדי פעם סוכם, ונותח, ב"מערכות" תוכנו של ספר מאלף (לעתים קרובות ספר בלע"ז); הגם, לנר- כח דלותה היחסית והמוחלטת של הספרות בעברית שיש בה כדי לסייע להתפתחותו התקינה של איש- צבא חושב (וזו איננה ספרות צבאית-מקצועית מובהקת בלבד), היה וישנו בודאי הצורך להרחיב הרבה במתן תמציות-ספר כאלו — אלא שבדרך כלל היו חוברות "מערכות" תמיד בחינות כוס שאין בה כדי להכיל את הגודש; וצורות המסגרת היתה חונקת צרכים.

וכן, לא במעט, היה גורלו של הסיפור הצב- אי, זה הכלי המדריך רב-הכוח, שאף הוא לא ניתן ככל הדרוש; בכ"ז, טופח הספור הצבאי והופיע בשרשרת-חוברות ארוכה, בין בנפרד, ובין כהשלמה לצירוף-מאמרים במקצוע זה או אחר. וכמעט תמיד היה בו כדי לתפוח מחשבה ולעוררה.

כבר מראשית היות כתב-העת, הופנתה בו תשומת לב מיוחדת, תוך תאורי צבאות-העמים (ואלו השתרעו על פני יריעה רחבה ביותר, מצבא-גרמניה בתקופתו הקלסית ועד לשבטי תימן ועדן) לכל הנוגע לצבא מיליציוני (אגב, צוין: עוד בשנת קיומו הרא- שונה — היתה זו אחת המגמות אשר סומנו לירחון ע"י ראש המטה הכללי). בזה אחר זה זכו להארה ולהערכה השיטות המיליציוניות של שוייצריה, צב- אות הדומינונים, "המשמר הלאומי" האמריקאי — ובתקופה מאוחרת יותר, על רקע של חזיון "משמר הארץ" מימי מלחמת-העולם, אף כוחות-הגנה מילי- ציוניים-מקומיים, כאלה המצויים עתה בנור- בגיה, דניה ועוד. אף פרשת-לימוד זאת — ודאי

שטרם תמה, וטרם ירדה מבמת ההתענינות שלנו.

אין כלל אפשרות לראות את מעגל הביטוי והערכים שבכרכי „מערכות” בשלמותו, בלי לזכור את האישים אשר בדרך זו או אחרת הטביעו בו את חותמם. הבמה זכתה לתת ביטוי יתר — הן ע"י מתן דברים מפרייטם והגיגיהם, והן ע"י קובצי-רשימות, לתאורם ולהערכתם שלהם עצמם — לשנים: אליהו גולומב כתב גם בעילום-שם (באחדים מהמאמרים הראשיים) וגם פירסם מאמרי-יסוד (בהמשכים) בשמו הוא, על „זאב ז'בוטינסקי ותנועת הגדרים העבריים”; ואישותו המחנכת והמסמלת ניבטת מתוך כנוסה-הספדים עליו, ומתוך דברי-ציון של ש. מ. מתוך כתביו המעטים של אורד וינגייט שראו אור תורגמו ב„מערכות” אך פרקים קצרים; אך פרישת יחסיו עם הישוב, מעשיו, ומשנתו הצבאית תוארו והוצגו בשורה ארוכה של הזדמנויות ובמערך-פרקים מיוחד (ובהוצאת „מערכות” הופיע גם ספר, שהוקדש כולו למסעו הראשון בבורמה).

המפתח לכרכי „מערכות”, המונח ומחכה להוצאתו, מהווה עצמו כרך לא-מבוטל של ציוני-תוכן ומראי-מקומות למעין אנציקלופדיה עברית של דעת צבאית והגנתית, המתהווה והולכת בהדרגה, בדרך האורגנית של בקשת הנחץ, החיוני, ההולם, והעלאה. תו. משויפיע — תהיה בו, לעומת חוברת-המפתח הצנועה הראשונה, שהופיעה ב-1942, משום עדות מוחשית לכברת-הדרך אשר עשתה הבמה הצבאית של „צבא החובבים”.

על כל שפע המקורות לאינפורמציה, להשתלמות ולעיון, הכלולים בט"ו כרכי „מערכות”, ובארבעת-חמשת האלפים של עמודי דפוס צפוף, לא תמיד קל לקורא שלנו להשיגם, בשעה ובמקום הרצויים. ואף המפתח האנציקלופדי המשוכלל ביותר אין בו כדי לבוא תחת כינוסם המוסדר, והערך ענינים ענינים, של מקורות הידיעה והלימוד. עתה מתיצבת, באורח ממש, המשימה של פרסום קובצי „מערך-כות”, קובץ-קובץ ונושאו המסוים, אשר אבני-היסוד בשבילו יכונסו מתוך כרכי עשר השנים, בהם פזורים כיום המאמרים והסקירות. כינוס ערוך כזה (ויתכן — בצירוף חידושי השנים האחרונות, תוספת ל„העגלת” הנושאים ומבניהם, אקדמות-מבוא שיטתיות, ביבלאוגרפיה) — יוכל לשמש אז כסדרת ספרי-מקרא תכניתית, למפקד המשתלם שבשירות-הפעיל או בשירות-העתודה או בחיל-משמר; לכל איש-צבא אשר רצונו יהיה לבסס את ידיעותיו והתמצאותו במק-

צועות הצבא והמלחמה; ולשכבות הערות בצבור החשות בצורך המגע עם גורמיה של מערכת הגנתית ובטחוננו, והבנתם.

מערכת הירחון קנתה לה במשך השנים היכרות קרובה-למדי עם עשרות רבות של כתבי-עת צבאיים שבלשונית העיקריות של אומות-העולם: באנגלית (בבריטניה, ארה"ב, קנדה, הודו), בצרפתית (צרפת, מושבות צרפת, בלגיה, שווייצריה), ברוסית (כתבי-העת הסובייטיים — ובתקופה ידועה, אף כלי-מבטא צבאיים-מקצועיים של המהגרים הרוסים ה„לבנים” שב-פריז); בגרמנית (גרמניה ואוסטריה בשעתן, שווייץ צרית); באיטלקית (איטליה, שווייצריה). היא עמדה על תוכנם של כתבי-עת מקצועיים בלשוניות אחרות רבות מתוך תרגומים, עיבודים ותיאורים. היא נתקלה במדינות רבות, בחזיון של הסתעפות כלי המבטא הצבאיים: לפי סוגי-החיל (אם כי בענין זה קיים בשנים האחרונות, גם תהליך הפוך, של האחדה — כבארצות-הברית, ובצרפת), ולפי שכבות, דרגות-שירות, רמת ההשכלה הצבאית הקודמת. ירחוננו נקרא, מכל הבחינות האלו, לאחות את הקרעים ולשמש מעין „כל-בו” של השכלה, אינפורמציה ובירור הגנתיים-צבאיים (בעצם, הקרוב לו ביותר בזה, מבחינה היקף המשימה — ולעתים, אף אורח ביצועה — הוא „עתון חיל-הרגלים” האמריקאי, ההופך עתה והולך לאורגן כלל-צבאי). הוסף לזה את הרב-צדדיות המיוחדת, של חוג „התענינותנו המוכרחת”, הנגזרת ע"י מציאותנו — וראית, עד כמה קשה לסגל קנקן מוגבל זה למלא התוכן אשר חייבים אנו להריק אל תוכו (והקורא — מתוכו). אכן, במידת-מה נתמלאה המשימה. והרי עיקר: אם גם לא במלוא ההיקף הרצוי והנחוץ, הרי בכל זאת, בהדרגה, השתרשה הבמה והגיעה למעגל-קוראים רחב וחיוני. תפוצתה (ביחס להיקף האוכלוסיה והכוחות המזוינים) הנה שיא עולמי, בחינת „עשרה לאחד” במשחק כדור-רגל, אף לעומת הנפוצים ביותר שבין כתבי-העת הצבאיים מסוג זה. כמובן, אופיו של איש-הצבא העברי — ודחיפות צרכיו — משפיעים כאן את השפעתם. אכן, העיקר הוא לא תפוצת החוברות כי אם תפוצת המושגים. על כן חייבת „מערכות” להתפנות עתה לתפקיד הנכבד של הדרכה בקריאה, ומתן אפיק שיטתי ומודרך למחשבתו של המפקד, ושל החייל הער.

באשר לא מצאנו, בגופי הדברים הנחוצים, מנס-

יוננו אנו — חייבים היינו לקחת משל אחרים. ואמנם רובו של החומר המקצועי-המובהק שבירחון בשנים שלפני הקמת צבא-ההגנה-לישראל, היה (וזאת — גם בשל גורמי ה"לגליות") — תרגום. סוגית התרגום — וגבוש הלשון הצבאית, יש מאין — הגה לגופא סוגיה אשר אינה קלה כלל ועיקר; אלא שעוד יותר מן הצורך לטרוח בתרגום מליים, היה הכרח בתרגום מושגים (ואף בסיגולים). וזו היתה מלאכת-חציבה מפרכת, אשר אי-אפשר היה להקל עליה ע"י השענות על מטה ענף של צבא למד-מקצוע (כזה — לא היה עוד בנמצא), או על אקדמיה מטופחת (זה חזון-המחר של צבאנו). בכל: מן הטכניקה הפשוטה ביותר (והרי אמר נפוליאון: "במלחמה הכל פשוט — אלא שהדבר הפשוט ביותר הנו קשה מאוד...") ועד לדקדוקי תורות-המלחמה החדישות ביותר, החל בגופי ההיסטוריה הצבאית העתיקה שלנו וגמור בהכרת שכנינו הרבים, על מידת יכולתם הצבאית — בכל שלט (לעתים, עודו שולט אף כיום) ההכרח והציווי האחד: חריש עמוק, בניה מן היסוד.

מצות ה"חריש" — נגזר היה כי תתחיל מחבר המשתתפים והתורמים מפריי-עטם. האמרה "עם קשי-עורף" — כמעט ואפשר להאמין כי נוצרה, כהגדרה למשתתף-בכוח של כתב-עת צבאי עברי, בשנות תרצ"ט-תש"ט ליצירה. רובם, טענתם היתה מהסוג של "אינו יודע כתוב". על אף זאת, חייב המפעל הספרותי-המקצועי ש"מערכות" שמו, להיות אסיר-תודה על המשתתפים שלו, מהם קבועים יותר ומהם קבועים פחות, שנתברכו בידיעה, יכולת הבעה, ראייה חודרת, ומעל לכל — ביחס של הבנה, אהדה ונאמנות למשימתה של במה זו. אך, כשם שהמערכת היתה חייבת ללמוד כמעט את כל מלאכתה — ואת עצם החומר, אשר עליו נעשתה מלאכתה, — מ"אלף" — כן גם רבים מאוד מהמשתתפים (ודבריהם) שהיו טעונים טיפול רב, הדרכה, ניפוי, ליטוש, — ואף עידוד, המלווה בתביעה. מעשה "מערכות" כולו היה מעשה של "השכלה עצמית" — מזה, ושל הטפה בלתי-פוסקת, ומאמץ להשפעה מחנכת והעמקת ההכרה ההגנתית-הצבאית — מזה.

לא יקשה על כל המעיין ב"ציוני-השלבים", לפי תקופותיה השונות של עמידתנו ההגנתית, המדינית והצבאית, להבחין בעובדה, כי על אף כל האופייני שלכל תקופה ותקופה — לא ניתן היה ל"מערכות" — כלארגון-ההגנה עצמו, אותו בא לשמש הירחון —

להפנות עצמם, "כלפי חזית אחת". ישנן בעולם תנודות שהן תנועות-מחתרת, "בלבד" — ותו לא. ישנם כוחות פרטיזנים, תנועות-התנגדות, החיים את חיי המלחמה הפרטיזנית, ואת ההוי שלה. ישנם צבאות מיליציוניים, מקומיים, משפחתיים קמעה, או כוחות להתגוננות מקומית ולקיום "הבטחון" בארצות נעדרות-בטחון, ישנם צבאות סדירים מאורגנים ארגון קבע, ערוכים, "בכל שעה" לקרב. ובאשר לטיפוסי הכוחות — כך גם לגבי אויבים אפשריים. יש והאויב שבכוח הוא אויב פרימיטיבי למדי, אפר-שכן, או נודד, "בעל יומה". יש וזהו צבא — "שכן" אף הוא, אך מעבר לגבול — שהמלחמה בו תהיה, בכ"ז, עדיין בגדר מלחמה "קולוניאלית-למחצה". יש וזהו צבא "אירופי", באיכותו, ארגונו, בטכניקה שלו ובתקיפתו. יש וזהו משטרה מטופחת ומסועפת, זו שעל הגבולות, זו שעל הים, זו שבפנים המדינה. נפל בחל-קו של ארגון-ההגנה העברי בארץ-ישראל, כי כל אלה יימנו בין יריביר-שבפועל או אויביר-שבכוח. אפשר, ובעולם כולו טרם נראה צירוף כזה של גור-מי-סכנה ויריבים-בכוח. אך כאן, לגבינו אנו, היה הוא מציאות מתמדת של תכנון לקראת האפשרי; ועל כן — גם של התכונה לקראתו. וכמשימת הארגון — כן היתה, במלוא היקפה זה. אך בשטח המיוחד לכתב-העת הצבאי, משימתה של הבמה המלוה, המספרת, המבררת, המכשירה את הדעת ואת הרוח.

זכורה שיחה אחת, עם אחד מראשי כוח-ההגנה של אז, בשלהי 1946, לאן לכוון את פני הירחון, למען ילוה נאמנה את זרוע-הכוח של "מדינתנו בדרך"? הלמלחמת עליה? הלהאבקות על הרחבת תחום הת-ישבותנו? האם לשמירה על נשקנו, פן ייפגע? האם למאבק מדיני-פיזי, ופסיכולוגי-תחבולני, מחודש, במשטרה ובצבא הבריטיים? האם להגנת הבטחון בפני השכנים? האם לקראת אפשרות "מלחמה רבתי", מול צבאות מדינות-הערבים, ואולי גם מול גורמים מסייעים להם מבחוץ? ולא נמצא אז, אלא מענה אחד: הכרח הוא — לטפח כוננות לקראת כל אפשרויות אלו יחד. ואין לך אמת-מידה נאמנה יותר — עתים, אכזרית יותר, — לטיב המשימה, ולהיקפה, אשר נפלה על כוח-המגן העברי, — ועל כתב-העת אשר שימש לו בן לואי — מאשר רשימה זאת של תפקידי-הכוננות שהוטלו על שכם ארגון-ההגנה; ושל מלאכת הלימוד, ההדרכה, הבהרת האופקים, אשר ירחון המגן העברי, "מער-כות", שקד עליה במשך שנים אלו כמיטב היכולת והמאמץ.

עם העשור הראשון ל"מערכות" הננו מעלים את זכרם של החברים, זכרונם לברכה, שעמדו על ערש הירחון, תמכו בצעדיו, סייעו בידו, הדריכוהו בעצת, ביוזנהו ועודרהו, תרמו לו מפרי עטם ומתנובת מחשבתם.

יהושוע גלוברמן, המפקד, המדריך והמחנך, שהקים דורות מפקדים להגנה ולצבא-שבעתיד, שעצתו ומאמרו נשתלבו במסכת "מערכות".

מאיר חפץ, מפקד צנוע, אשר — כחברים רבים אחרים — הרבה להקדיש מזמנו למעשה האפור והקשה של הפצת "מערכות", הן בימי הרדיפות והחיפושים והן בימי המלחמה והקרב. נפל חלל במלחמת השחרור.

סעדיה גולדברג — הציוני הותיק ויפה הנפש, שיצא ראשון לעדור בערוגת השפה הצבאית העברית, לטפחה ולשמרה מלהצמיח גידולים שוטים.

פסח גינזבורג, הסופר והמתרגם-בחסד, שנטה ידו בשנותיו האחרונות על שיפור סגנון "מערכות" ועל צחותו.

אליהו הרשקוביץ, מדריך ופעיל מני נעוריו בשורות ההגנה, אשר את מותו מצא בשורות החי"ל, באיטליה; לא זיכה, בחייו, את "מערכות" בתנוכה של כותב; אך רבות תרם כקורא, מעיין ומעורר מחשבות; ומזכרת-מעט לחיפושיו הערים אחרי ידיעה, חידוש ודרכי-מעשה, ניתנה באותה חוברת "מערכות", בה שולבו תרגומים ועבודים של ספרי-הדרכה על מלחמה בהרים, ספר אותו רצה להקנות לצבור-המגינים.

ברל כצנלסון, אשר עינו הצופיה על חזיק התנועה היתה פקוחה גם על במת-השורה, עודד את היממה בחיבה, אימץ את ידי העושים בה וכיונם בעצתו.

אליהו גולומב, נאמן בית ההגנה, אשר תמך ידנו בעצה ובמעשה, ולא אחת ולא שתיים הקדיש שעות-לילה להכין עבור דפי "מערכות" את דברו ודבר הפיקוד העליון לחברי השורה, הפזורים ועלומים בכל פנות הארץ.

דוב הונ, העושה והמעשה, שהיה ער גם לשלוחה הספרותית של מפעלנו ההגנתי, טרח להשגת ה"לגליות" לירחון ההגנה, — ובתוך מרבית שנות קיומה של הבמה היה הוא היחיד אשר השיג סכום-מעט, להקל הקלת-מה על המצוקה הכספית בראשית פעולת הירחון.

ד"ר שמעון גלביץ, איש החובה, אשר בקרא ליתן את שמו כעורך האחראי לירחון ההגנה בפני שלטונות המנדט — ונענה מיד.

יצחק דובנא, המפקד והמחנך, שהגה והפך בסוגית דמות הלוחם העברי ועשה למען השגתה ביחידותינו, שיחותיו בחוג המערכת והבירורים אתו הפרו את המחשבות וכיונון לצרכי יחידותינו; אף תרם מפרי עטו לבמתנו.

יהיה זכרם ברוך ופורה!